

Mellomkirkelig råds arbeid i Midtøsten

Posisjonsnotat 2015-2017

Mellomkirkelig råd for Den norske kirke (MKR) har gjennom lang tid hatt et særlig engasjement i Midtøsten,¹ med et spesielt fokus på konflikten mellom Israel og Palestina. I den kommende perioden vil også krigene i Irak og Syria, og deres vidtrekkende konsekvenser, ha spesielt fokus. MKR vil også styrke relasjonene til kirkene i Egypt og Jordan.

I 2008 ble Den norske kirkes forhold til Midtøsten drøftet av Kirkemøtet,² og det ble understreket at

Når eitt lem på Kristi lekam lir, lir heile lekamen med. Kyrkjemøtet erkjenner at Den norske kyrkja som del av Jesu Kristi kyrkje på jord, er knytt saman med kyrkjene i Midtausten. Difor har vi ansvar for kvarandre. Kyrkjemøtet er sterkt uroa for dei kritiske levekåra til dei kristne i Midtausten.

Det er vesentleg å halde fast på det grunnleggjande menneskeverdet for alle i Midtausten

I 2014 drøftet Kirkemøtet Den norske kirkes menneskerettighetsarbeid. Det var bred enighet om viktigheten av menneskerettighetene både som rettesnorer og verktøy i kirkens arbeid.

Gud har skapt alle mennesker i sitt bilde, og menneskets iboende verdighet ligger til grunn for den radikale likeverdstanden i kristendommen. Kirkens engasjement for de universelle menneskerettighetene har derfor troen på Gud som skaper som fundament. Men også troen på Jesus Kristus som viser Guds omsorg for hele det menneskelige livet og kirkens kall og oppgave, som innebærer å ta et oppgjør med undertrykkelse, ulikhet og urett, begrunner kirkens menneskerettighetsarbeid.

Kirkemøtet vedtok ti prioriteringer som skal legges til grunn for Den norske kirkes arbeid, hvor disse er særlig relevante i forhold til Midtøsten:³

- Der kristen tro brukes for å legitimere menneskerettighetsbrudd, eller der kirken selv står ansvarlig for overgrep
- Henvendelser fra økumeniske organisasjoner som Den norske kirke er medlem av, samt henvendelser fra andre kristne kirker og organisasjoner
- Religionsfrihet
- Særlig omfangsrrike, grove og sammensatte menneskerettighetsbrudd
- Mulighet for gjennomslag

Disse to kirkemøtesakene gir føringer for MKRs engasjement i Midtøsten.

¹ Midtøsten refererer her til Egypt, Irak, Israel, Jordan, Libanon, Palestina og Syria.

² KM 9/08, *Kyrkjene i Midtausten og vårt ansvar*.

³ KM 09/14, *Den norske kirke og menneskerettighetene*

1. Hovedmål og prioriteringer

MKR har tre hovedmål for sitt arbeid med Midtøsten:

- **Fremme rettferdig fred**
- **Fremme minoritetsbeskyttelse og trosfrihet**
- **Bidra til å sikre kristent nærvær**

Dette vil vi oppnå ved:

- forbønn og kritisk solidaritet
- økumenisk samarbeid
- støtte til kristne diakonale organisasjoner (helse og skole)
- støtte til menighetsbygging
- fremme menneskerettigheter (særlig trosfrihet, minoritetsbeskyttelse, kvinner)
- freds- og forsoningstiltak
- interreligiøs dialog
- motvirke religiøs ekstremisme
- økonomisk støtte til samarbeidspartnere

MKR's prioriterte partnere er:

- Kirkenes verdensråd (KV)
- Det lutherske verdensforbund (LVF)
- Middle East Council of Churches (MECC)
- Den evangelisk-lutherske kirken i Jordan og Det hellige Land (ELCJHL)
- Council of Religious Institutions in the Holy Land

MKR vil konsentrere arbeidet i 2015-17 om å skaffe økonomisk støtte fra Norge til disse partnernes arbeid og også delta aktivt i deres økumeniske og interreligiøse samarbeidsprosjekter for å fremme rettferdig fred og menneskerettigheter for alle i Midtøsten.

MKR vil også bidra til å sikre det kristne nærværet slik at kirkene kan fortsette å forkynne evangeliet i ord og handling i Midtøsten.

Det konkrete arbeidet beskrives i Handlingsplanen for MKR's arbeid i Midtøsten.

2. Midtøsten i dag

De siste to årene har vært svært dramatiske i Midtøsten. De voldelige konfliktene i Syria og Irak har ført til enorme lidelser og en flyktningkrise i regionen. Krisen angår oss alle, men først og fremst flyktningene selv, landene de flykter fra, og mottagerlandene, særlig Jordan, Libanon og Tyrkia. Fredsforhandlingene i Israel og Palestina er fastlåst, og i Gaza har innbyggerne nylig opplevd sin tredje krig på seks år. I Egypt er det stor uro for manglende demokratisk utvikling, og Libanon destabiliseres av utviklingen i nabolandene. I Jordan er situasjonen stabil, men usikker.

I den senere tid ser vi tendenser til at religion, kultur og etnisitet veves inn i og forsterker de politiske konfliktene. Religiøst begrunnet voldsbruk øker i Irak og Syria, og også Israel/Palestina-konflikten preges i økende grad av religiøse ekstremister, både jøder, kristne og muslimer. Trosfrihet og minoriteters rettigheter er under sterkt press i flere land i Midtøsten, og dette går – ikke bare, men også – ut over kristne. Frustrasjon over den fastlåste situasjonen

i Israel og Palestina med vedvarende okkupasjon og sommerens krig i Gaza, bidrar til økende antisemittisme både i Midtøsten og i Europa.

Konfliktene i Midtøsten får nedslag i ulike deler av verden, også i Norge, og de spiller en viktig rolle for relasjonene mellom ulike religiøse grupper her hjemme. Norske myndigheter har skjerpet arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, og media og opinionen retter fokus mot muslimer med tilknytning til ekstreme grupper i Midtøsten. Muslimer blir ofre for generaliseringer og fremmedfrykt på grunn av vold og terror utført av enkeltpersoner og marginale grupper. Også jøder i Norge opplever i økende grad hat og stigmatisering.

3. Kirkenes rolle i Midtøsten

De kristne i Midtøsten er i dag få i antall, men har en unik og viktig rolle i samfunnet. Kirkene driver skoler hvor elever fra ulike religiøse bakgrunn og kjønn går sammen, noe som bidrar til interreligiøs respekt og fredelig sameksistens. I samfunn med sterke patriarkalske tradisjoner virker kristne mange steder for å fremme kvinners rettigheter. Kirkene driver også et betydelig diakonalt arbeid, ikke minst innenfor humanitær sektor som helse og flyktningearbeid. Kirkenes samfunnsengasjement – som varierer mellom kirkene og i ulike lokal-samfunn – virker modererende og er med på å berede grunnen for demokrati fra grasrota. Kirkelederes understreking av at kristne skal være aktive medborgere, bidrar til en demokratisk utvikling. Derfor er det kritisk viktig å sikre kristen tilstedeværelse i Midtøsten.

Åpen kristen evangelisering er svært vanskelig, nærmest umulig, mange steder i Midtøsten, både på grunn av restriksjoner fra myndigheter og kulturelle forhold. Dette gjelder både i de arabiske landene og i Israel. Krig, politisk og sosial ustabilitet og manglende økonomiske muligheter gjør at mange kristne velger å emigrere. Disse forholdene gjør at kirkene og de kristne i Midtøsten i dag lever i en utsatt situasjon. Derfor er solidaritet og støtte fra den globale kirke så avgjørende viktig.

4. MKRs engasjement

1.1 Fremme rettferdig fred

Fundamentale menneskerettigheter, som likhet for loven og retten til å tro hva en vil, ytre hva en vil, og retten til helse og utdanning, er viktig for alle. Slike rettigheter fremmes best, og med mest kraft, når ulike grupper, uavhengig av religion, jobber sammen. Uten at disse rettighetene respekteres, vil ingen fred bli rettferdig eller varig. For MKR er arbeid for minoriteters rettigheter, herunder trosfrihet, viktig for å fremme alle utsatte gruppers deltagelse og trygghet i sine lokale samfunn i Midtøsten.

Gjennom KVs arbeid med «*Pilgrimage of Justice and Peace*» har MKR blitt inspirert til å styrke vårt arbeid for rettferdig fred. MKR jobber i samarbeid med aktører i Midtøsten og med norske og internasjonale aktører for å fremme rettferdig fred i regionen. Vi arbeider opp mot norsk offentlighet for å løfte fram stemmene til våre søsken i regionen. MKR støtter også Kirkens Nødhjelp, som gjennom LVF og ACT Alliance driver arbeid med flyktninger.

I en tid hvor religion i økende grad blir brukt og misbrukt i politiske konflikter, har tros-samfunn et ekstra stort ansvar for å arbeide for fred. Religionsdialog er et viktig redskap for å identifisere felles utfordringer, og et viktig verktøy for samarbeid på tvers av religioner. MKR

har spesielt fokus på muslimsk-kristen dialog i Midtøsten, dialog mellom jøder, muslimer og kristne i Jerusalem, og søker særlig å involvere kvinner og ungdom. Vi samarbeider direkte med Det interreligiøse rådet i Jerusalem og med Jordanian Interfaith Coexistence Research Centre i Amman om disse temaene.

1.2 Minoritetsbeskyttelse og trosfrihet

Som et trossamfunn har kirken et særlig ansvar for å sikre alle menneskers rett til å ha en religiøs tro, til ikke å tro og til å skifte tro. Retten til religions- og livssynsfrihet er under press. Som kirke har vi et særlig ansvar for å forsvare religions- og livssynsfriheten nasjonalt og internasjonalt. Kirken skal ha et særlig fokus på områder der hvor livssynsminoriteter utsettes for grove menneskerettighetsbrudd. Dette arbeidet styrkes gjennom økumenisk samarbeid og interreligiøs dialog.⁴

For MKR er det viktig å arbeide for *alles* trosfrihet og for beskyttelse av *alle* minoriteter – uavhengig av deres religion. Der hvor kristne diskrimineres og forfølges, rammes vanligvis også andre minoriteter. MKRs samarbeid med KV og MECC er sentralt for å styrke trosfriheten i Midtøsten. MKR gir også innspill til Utenriksdepartementets program for beskyttelse av minoriteter og vil søke om midler derfra til våre lokale samarbeidspartnere i Palestina og Jordan.

MKR har en viktig rolle å spille i norsk kirkeliv og i opinionen i Norge for å høyne kunnskapsnivået og nyansere forestillinger om «forfulgte kristne» og andre sårbare minoriteter. Vi har et ansvar for at vi ikke omtaler og synliggjør sårbare grupper på en slik måte at deres situasjon forverres. Våre velmente, men uinformerte, talemåter for å støtte utsatte grupper kan i verste fall øke diskriminering og forfølgelse. For MKR er det derfor avgjørende viktig å lytte til de kristne og andre som rammes av diskriminering og forfølgelse i Midtøsten sine *egne* forklaringer. De lokale kirkene, andre trossamfunn og menneskerettighetsorganisasjoner er gode kilder til de faktiske forhold.

1.3 Sikre kristent nærvær

Gjennom det økumeniske fellesskapet har MKR et unikt kontaktnett i Midtøsten. Våre samarbeidspartnere i regionen understreker viktigheten av å ha et bredt engasjement i vårt arbeid. Det er hverken ønskelig eller mulig å isolere kristne fra deres lokalsamfunn. MKR jobber derfor på flere nivå: ved å styrke kristne institusjoner; støtte dialogarbeid og ved å jobbe for rettferdig fred for alle, uavhengig av religion eller bakgrunn. Kristnes situasjon varierer fra land til land i Midtøsten, og det er viktig at MKR har tett kontakt for best å forstå hva vår rolle kan være.

MKR ser med sterk uro på det stadig voksende antallet kristne som forlater Midtøsten på flukt fra krig eller andre vanskelige økonomiske og politiske forhold. Kristne har på grunn av ulike konflikter i området og ustabile økonomiske og politiske forhold havnet i en svært vanskelig situasjon. Ekstrem islam har bidratt til en økende og alarmerende emigrasjon av kristne fra Midtøsten,⁵ og ekstrem jødedom bidrar til å opprettholde konfliktnivået i Israel og Palestina. MKR ønsker å bidra til et økt kunnskapsnivå i Norge om de kristnes situasjon i Midtøsten, og vi vil særlig nyansere forestillingene om at kristne forfølges og emigrerer på grunn av islam. I

⁴ KM 9/14 vedtak pkt.7e

⁵ KM 9/08, «Kyrkjene i Midtausten og vårt ansvar»

hvilken grad politiske og religiøse forhold er utslagsgivende, varierer fra land til land. Kristne palestinere fortviler sammen med sine landsmenn over den israelske okkupasjonen. I Egypt er det mange, både muslimer og kristne, som støtter regimet, mens andre føler stor uro. I Syria og Irak blir både kristne, muslimer, yazidier og andre hensynsløst fordrevet og forfulgt. Det er mange kristne som mener at det vil være umulig for dem å vende tilbake til sine hjemland etter det de har vært utsatt for.

I dette bildet må vi også lytte til de kristnes egne fortellinger om at selv om de tallmessig er minoriteter, opplever de seg historisk og kulturelt som betydningsfulle i sine samfunn. At vi i Vesten omtaler dem som «minoriteter», kan føre til ytterligere stigmatisering og gjøre dem mer utsatte. Det finnes også mange fortellinger om fredelig sameksistens mellom kristne og muslimer.

Kirkene i Midtøsten er som nevnt kjent for å drive gode skoler, helseklinikker og aktivitetssentre, og for å bidra med humanitær hjelp i krisesituasjoner. Der de finnes, fungerer disse institusjonene ofte som brobyggere mellom kristne og andre, og de kan være viktige redskaper for å bygge opp et mer pluralistisk samfunn. De styrker også identitet og økonomisk grunnlag for den kristne befolkningen. En av de beste måtene vi som kirke i Norge kan bidra til å sikre kristent nærvær i Midtøsten på, er å støtte de lokale kirkene og deres institusjoner.

5. Et særskilt fokus på Israel og Palestina

5.1 Teologi, økumenikk og religionsdialog

Bibelen, vår jødiske arv og kristen teologi trekkes inn i konfliktene i «Det hellige land». Hellige skrifter brukes både som motivasjon til fredsbyggende arbeid og legitimering av undertrykkelse. Som troende har vi et ansvar for å tydeliggjøre Bibelens fredsbudskap og holde fram det kristne menneskesynet – også i aktuelle politiske konflikter. Samtidig må vi si fra om misbruk av Bibelen i den hensikt å oppnå politisk gevinst for en gruppe. Dette blir særlig alvorlig når Skriften blir brukt for å legitimere krenkelse av andres rettigheter.

MKR vil bevisstgjøre og ansvarliggjøre Den norske kirkes medlemmer med hensyn til hvorledes vi formidler vår kristne tro og fortolker Den hellige skrift i forhold til konflikten mellom Israel og palestinere. MKR vil ta et oppgjør med kristensionisme som forkynder en feilaktig frelseslære om endetiden og misbruker Guds ord slik at de i realiteten forsvarer Israels okkupasjon av Palestina og statens menneskerettighetsbrudd.

Vi har som kirke et særlig ansvar for å tale sant om hva som skjer og å stå opp mot urett. Dette gjør vi ved å stå i et tett samarbeid med våre trossøsken i Israel og Palestina, ved å gi støtte til vitnesbyrd om fred og forsoning og gjennom refleksjon rundt det Bibelens ord forteller oss om situasjonen i dag.⁶ MKR vil videreføre den teologiske refleksjonen knyttet til *Kairos-dokumentet* og stimulere til nye studier og samtaler om teologi knyttet til «Israel» – både som jødisk folkefelleskap og som en politisk nåtidig stat.

⁶ Se *Sannhetens øyeblikk- Israel, Palestina og Den norske kirke* (2013) redigert av Leirvik, Fretheim og Fagerli for mer utfyllende informasjon om Den norske kirke og Israel-Palestina konflikten. Boken ble til i forlengelsen av en konsultasjon holdt av Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP) og Teologisk nemd (TN), begge under Mellomkirkelig råd.

Mange kristne har et spesielt nært forhold til Israel og til det jødiske folk. Som kirke må vi gjøre bot for diskriminering og forfølgelse av det jødiske folk opp gjennom historien, og vi har et særlig ansvar for å reflektere over den urett vi har deltatt i. Økende antisemittisme i Europa er sterkt bekymringsfullt, og MKR arbeider for å motvirke disse strømningene. Selv om det jødiske folk ikke er det samme som Israel, vil det i norsk offentlighet, og spesielt i anti-semittiske ytringer, forekomme en sammenblanding. MKR vil gjennom dialogarbeid i Norge og i Midtøsten jobbe for å motvirke dette. MKR vil stimulere til refleksjoner om hvorvidt forkynnelsen i våre menigheter kan bidra til jødehat og antisemittisme gjennom å ikke være bevisst nok den antijødiske arv kirken er bærer av. MKRs trosopplæringsmateriell - *Sier vi!* håper vi vil bidra til å motvirke antisemittisme blant konfirmanter og annen ungdom i menighetene.

MKR ønsker å bidra til bedre økumenisk samarbeid i Israel og Palestina og vil støtte KV, LVF, MECC og vår søsterkirkes (ELCJHL) økumeniske initiativer når det gjelder å styrke samarbeidet både mellom lutherske menigheter og organisasjoner – men også med andre historiske kirker, nye evangeliske grupperinger og med de messianske jødene. Den politiske konflikten vanskeliggjør et godt økumenisk samarbeid i Israel og Palestina.

De messianske jødene befinner seg i en spesiell og utfordrende situasjon og kan oppleve å ha en delt tilhørighet og lojalitet mellom sine kristne trossøsken i de historiske kirkene og sine jødiske medborgere i staten Israel. MKR vil uttrykke solidaritet og støtte med de messianske jødene og søke å finne måter vi kan få et nærmere samarbeid med messianske menigheter på.

Den Norske Israelsmisjon og Casparisenteret er gode partnere, og MKR vil oppfordre besøkende til å kontakte dem ved reiser til Israel og Palestina. MKR ønsker å bruke SMM-samarbeidet med Israelsmisjonen til å bygge gode økumeniske relasjoner.

MKR er gjennom dialogen med Det Mosaiske Trossamfund i Norge medlem av International Conference of Christians and Jews. Dette, sammen med vårt engasjement i Rådet av religiøse institusjoner i Det hellige land, er gode plattformer for vår dialog med jødene. MKR vil også søke enda nærmere samarbeid med jødiske organisasjoner og sekulære israelske organisasjoner som arbeider for å fremme en rettferdig fred. MKR vil også fortsette dialogen med muslimer i Israel og Palestina og bringe erfaringer fra Midtøsten inn i våre dialoger med jøder og muslimer i Norge.

5.2 Utveksling og reiser

MKR vil følge opp Kirkemøtets oppfordring til flere besøk og økt utveksling mellom Den norske kirke og kirkene i Midtøsten. MKR vil i denne sammenheng særskilt arbeide for at de som organiserer og deltar på turer til Israel og Palestina i regi av menigheter, bispedømmer og kristne organisasjoner, blir bevisste på hvorledes man opptrer i Palestina og ikke styrker den militære okkupasjonen ved sin tilstedeværelse. Det frarådes å bo i ulovlige bosettinger, og det oppfordres til å bruke palestinske reisearrangører når en reiser i palestinske områder.

MKR ønsker å bidra med veiledning i forbindelse med turer som foregår i regi av Den norske kirke, i samarbeid med vår lutherske søsterkirke og andre samarbeidspartnere i regionen. MKR vil bidra til at norske kristne som besøker Israel og Palestina, blir eksponert for realitetene i området og uttrykker solidaritet med både kristne, jøder og muslimer. Det må forutsettes at alle slike turer inneholder møtepunkter med Den norske kirkes nærmeste

samarbeidspartnere og besøk hos de levende, kristne menighetene – både i Israel og i Palestina.

Arrangører av pilegrimsreiser til Det hellige land og pilegrimssentre og andre institusjoner som samarbeider med Jerusalem som pilegrimsby, må være særlig oppmerksom på byens status og på hva som skjer i Øst-Jerusalem. En pilegrimsreise er ingen turistreise, men en reise i Jesu forspor som hans disippel, og da må en ha oppmerksomheten vendt, ikke bare mot bibelhistorien, men også mot situasjonen i dag.

MKR vil også oppfordre teologiske læresteder og fagmiljøer som arrangerer studiereiser og studieopphold, å inkludere besøk i menigheter og hos Den norske kirkes samarbeidspartnere. MKR vil tilby seg å bidra med informasjon om Den norske kirkes engasjement i Midtøsten, relevant studiemateriell, forslag til program og formidling av kontakter under forberedelsen av slike studieopphold.

5.3 Politiske vurderinger

Staten Israel har rett til å leve i fred innenfor trygge og internasjonalt anerkjente grenser. MKR går inn for en tostatsløsning og vil som følge av dette arbeide for at norske myndigheter også anerkjenner Palestina som stat. Begge parter er ansvarlige for de mange tilbakeskritt i fredsforhandlingene. Vi fastholder likevel at det påligger Israel et større ansvar. Den fortsatte okkupasjonen og den israelske bosettingspolitikken er det største hinderet for fred. Israel er i dag en okkupasjonsmakt som i strid med FN og internasjonale avtaler bidrar til at palestineres rettigheter ikke kan ivaretas.

MKR støtter oppfordringen fra Kirkenes verdensråd om å stimulere til at internasjonalt næringsliv investerer i fredsbyggende virksomhet i Israel og Palestina. Samtidig vil MKR jobbe for at internasjonal lov respekteres, og at produkter fra folkerettsstridige israelske bosettinger ikke kan omsettes i Norge. Israelsk næringsvirksomhet og bosettinger på Vestbredden er i strid med Genèvekonvensjonenes regler for okkupasjon. MKR er derfor, i likhet med de internasjonale økumeniske organisasjonene og mange av våre søsterkirker, tydelige på at det er uakseptabelt å handle med og investere i selskaper som bidrar til å opprettholde okkupasjonen. Vi støtter norske myndigheters arbeid for en merkevareordning for bosettingsprodukter, og vil sammen med det norske sivilsamfunn legge press på at denne prosessen fremskyndes. Merkevarerordning er nødvendig for å muliggjøre slike økonomiske sanksjoner. MKR er imot en generell boikott av Israel og oppfordrer til styrket kontakt mellom israelere og palestinere som jobber for en rettferdig fred.

I tråd med vårt arbeid for rettferdig fred arbeider vi for at grunnleggende rettigheter skal respekteres og forsvares. Dette innebærer et ansvar for å kritisere illegitim bruk av vold og brudd på menneskerettigheter uansett hvem de er begått av, israelere eller palestinere. Vi ser med uro at rettsstaten på begge sider er svekket.

MKR ønsker å bidra med kunnskap og nyanseringer i en polarisert norsk offentlighet gjennom å bringe erfaringer fra Midtøsten inn i den norske debatten. De kristne kirkene i området representerer oss alle som våre øyenvitner, og den verdensvide kirken står sammen med dem for å formidle evangeliets budskap om fred og forsoning.

Kirkens sterkeste våpen er håpet og troen på at endring faktisk er mulig. Vi tror på at det gode kan gjenopprettes når synd og urett erkjennes. Vi har sett det før i historien – og vi tror det kan skje også i Israel og Palestina og i andre land i Midtøsten hvor det er krig og nød og menneskers verd og rettigheter krenkes. Derfor fortsetter vi vårt arbeid og fastholder et ufravikelig håp om at rettferdig fred faktisk vil komme til Midtøsten.